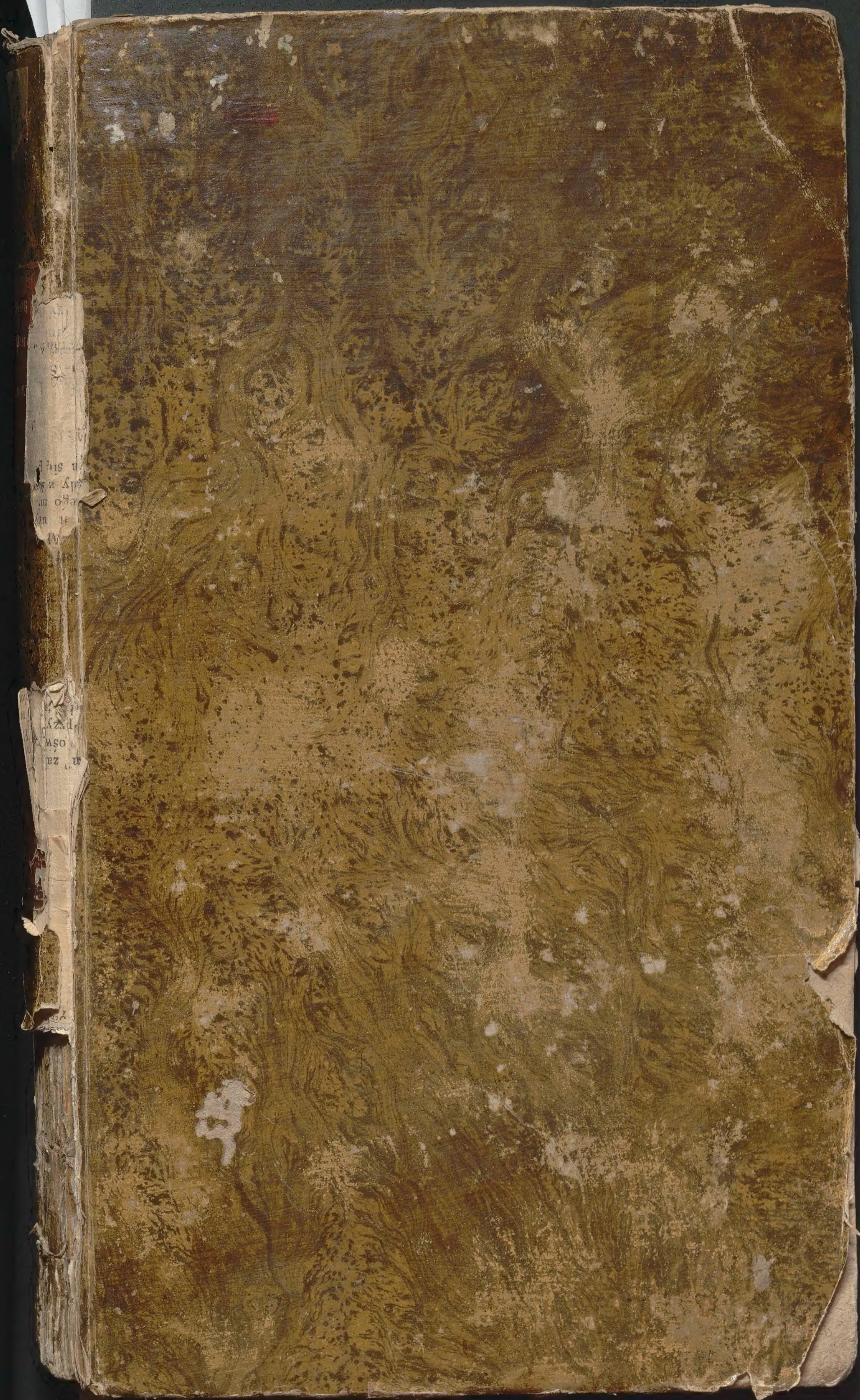

V
B J
C

Spis materyi w tey książce znajdujących się

GŁOS JW. MOSZYNSKIEGO

SEKRETARZA W. W. X. Lit. POSŁA BRACŁAWSKIEGO

Miany na Seſſyi Seymowey Dnia 9 Marca 1789. Roku.

NAYIAŚNIEYSZY KRÓLU, PRZEŚWIETNE RZECZYPOSPOLITEY SKONFEDEROWANE STANY.

OZywia ſię iuż tedy Duch Obywatela, od tylu Mieſięcy w letargu prawie nieczynności zagrzebany, gdy Prześwi Stany wzięli iuż na koniec przed ſię materyą Podatkową.

Wzraſta iuż nadzieia przyſzłych pomyślności Narodu, gdy widzi iuż te twierdze, te fundamenta zakładane, które ſkutecznie i roſtropnie zażyte, nieomylny gruntuią zakład ſtruktury pomyślności Rzpltey; gdy ią w tym ſtopniu luſtru i okazałości polityczney w Europie poſtawią; od którego tyle lat, żeby nie mówić wieki, zdawały ſię onęż uſuwać. Gorliwość ratunku Oyczyzny przecię przemogła, że odkładaiąc na bok inne Materye, wzięliśmy Rezolucyą tę w początku ſzoſtego Mieſiąca traktować, którą ſam porządny układ rzeczy radził w pierwſzym zaraz rozrządzić. Gdy ciągle prowadząc rzeczy, iużby do tego czaſu wydobyte zrzódła dochodow łżeyſzym ſpływały pędem i podſycałyby te wſzyſtkie urządzenia, które dziś ięſzcze iak martwe przez niedoſtatek Skarbowych układow tak prędko ieſzcze bydź nie mogące udziałane, ſpoczywać muſzą. Już dochod od Stępla uregulowany. Już podwòyne Kwarty Staroſtw przy nowey Luſtracyi uſtanowione. Pogłowne Zydowſkie, czeka tylko Decyzyi do zamiany w Prawo. Gdzie iednak nie radziłbym, duplikować do razu, ale zamiaſt trzech, tylko dwiema Złotemi podwyżſzyć, dla znacznego zubożenia Zydow. Ale trudnieyſze pozoſtaie Nam ięſzcze do uſkutkowania, to ieſt Podatek Ziemſki w należytym uproporcyonowaniu wſzyſtkich Prowincyi i Woiewództw. Gdyż iak iuż w tey tu Izbie w Głoſie moim wſpomniałem, wſzelkie inne Proiektowane Podatki, za drobne, ſzczupłe i nigdy celu ſwego niedopiſuiące ſię znaydą, a zawſze przykre i w wyborze koſztowne. A ten, przynaymniey tak w wynalezieniu i wybieraniu dla Obywatelow, a daleko ſkuteczniey ſzy, gdy razem ze wſzyſtkich Intrat i dochodow ſię wyznacza, ułożony bydź może. Ponieważ Maſſa wydatkow powiękſza ſię uſtawą Etatu Woyſkowego do 48,531,411. Zł: gr: 27. Na które, gdy z dawnych Intrat Skarbow Oboyga Narodow, to ieſt z Korony 6,290,000. z Litwy 2,500,148. wraz złączona Summa 8,790,148. Zł: iuż ſię w dawnych Perceptach mieści, bo inne wſzyſtkie Percepty Oboyga Skarbów, do dawnych urządzań odkładam, zważaiąc: że coby ſię oſzczędzić mogło, i co ieſzcze z ſuperat zoſtaie, widząc układ Rzepltey większych łożenia wydatkow na Poſelſtwa do Dworow Zagranicznych, koniecznie na to zoſtawić należy, Upraſzaiąc wſzelako Prześ: Deputacyi, intereſſow Zagranicznych: o ułożenie i pokazanie Nam Etatu Expenſy, na wſzyſtkie te legacye i Kancellarye które ieſzcze w tym Roku potrzebne będą, dla uformowania generalnego Etatu Expenſy i Percepty Rzeczypoſpolitey.

Jako ſię tedy rzekło, że od tey płacy, podług Proiektowanego od Kommiſſyi Woyſkowey Etatu, odchodzi Summa przedtym i dotąd na Woyſko płacona Zł: 8,790,148. więc zoſtaie do wynalezienia nowego Podatku z wſzyſtkich 3ch Prowincyi 39,741,263. Zł: 27. gr: do którego ieſzcze łączyć potrzeba, Prowizyi po 7. od ſta, od 13. millionow Zł: zapożyczaiących ſię 910,000. Złł: wynoſzącey, ſucceſſive dopiero przez upłacenie kapitału zmnieyſzać ſię mogącey. Na którego upłacenie równie corocznie 1,300,000. Zł: odłożyć trzeba, ażeby tenże zapożyczony Kapitał in ſpatio dzieſiąciu lat przynaymniey mógł bydź oddany. Wypada zatym potrzeba mieć nowey Intraty Zł: 41,951,263. gr: 27. Wchodzić tedy co do Etatu tu mi ſię nie należy, bo rzecz ta Deputacyi do roztrząśnienia oddana, oczekiwać będzie decyzyi Prześ: Stanow; ale mówić należy o funduſzach, które tę kwotę dopełniać będą mogły, i czy doſtateczność onych może bydź zapewniona? Przez kilkoniedzielną pracę, ſtarałem ſię przez zbiór różnych Taryff Podatkow, Kalkulacyi, Proporcyi onychże iakiekolwiek znaleść światło, któreby mnie w tych dotąd mało ubitych i grudami uſłanych ciaſnych ścieżkach przewodniczyć mogło. Ale gdy te fundamenta Politycznych Kalkulacyi, przez brak Materyałow, które w innych Państwach każdemu przez Taryffy rozmaite ſzerſzą daleko toruią drogę. Co z niektórych tylko zrzodeł czerpać mogłem, W. K. Mci i Prześ: Stanom, mam honor w Tabellach, które na to umyślnie wydrukować kazałem przełożyć. Okazuią tedy te Tabelle, cały Stan Rzeczypoſpolitey tak co do dymow, iako i proporcyi Duſz, rozmaitych dotąd dochodow. rozle- 'ości Państwa, iako i proporcyi mil kwadratowych ile możności, których tak ściśle żadną miarą zapewnić nie żna, dla różnych między ſobą niezgadzaiących ſię Mapp, gdzie przez kilku biegłych w Nauce ſwoiey Geome- w kalkulacye czynione, i iak nayściśley tylko mogło bydź, uproporcyonowane zoſtały. Summy zaś reſpe- vè każdego Woiewodztwa z rozgatunkowaniem Podatkow, accurate z Taryff Skarbowych wzięte i okalkulo- ne, o dokładności onych zabeſpieczaią. Okażą tedy te Tabelle Statyſtyczne iak naydokładniey: tak Stan ny Rzepltey, iako i ſzczególny każdego Woiewództwa, gdzie Dyſproporcye Prowincyi i Woiewodztw między ą iuż w dawnieyſzym Głoſie moim ſub 15. Januarij namienione, tym iaśniey ſię okażą, że iuż wſzyſtkie ra- m zebrane ſtałe z Dóbr Podatki rozłączone ſą oſobno od tych, które od caſualności, iako to Cło, Tabaka, Pa- r Stęplowy, Loterya, &c. zawiſły. Okaże ſię tamże: że Prześwtna Prowincya Wielkopolſka, wytrąciwſzy arſzawę, która ſama 845,468. Zł: czyni, a którą z przyczyny wpływaiących maiątkow z trzech Prowincyi wy- zyć należy tylko 2,441,284. Zł: 16. gr: ſtałych Podatkow czyni. A Prowincya Małopolſka 5,879,506. Zł: gr: Prowincya zaś W. X. Lit: 4,012,667. Zł: 5. gr: w tychże ſtałych Podatkach Importuią. A ſame cztery Wo- wodztwa, Wołyńſkie, Kiiowſkie, Bracławſkie i Podolſkie 3,471,163 Zł: 2. gr: to ieſt 1,029,878. Zł: 16. gr: ięcey, niż cała Prowincya Wielkopolſka płacą. Ta nierówność w Podatkowaniu, w ſamey nawet Prowincyi ielkopolſkiey ſię okazuie: gdzie Woiew: Gnieźnieńſkie maiące tylko 10425. Dymow, płaci Podymnego 106,844. Zł: a Województwo Płockie 11818. Dymow, to ieſt 1397. Dymow więcey maiące, nie płaci tylko 77,236. Zł: goż Podymnego. Woiewodztwo zaś Brzeſkie Kuiawſkie, w proporcyi 6758. Dymow, tylko 33111. płacąc, ni ſię proporcyonuie do Gnieźnieńſkiego. Jakoż i Inowrocławſkie z Ziemią Dobrzyńſką, przewyżſzaiące 1295. Dymow, Brzeſkie tylko 7912. Zł: przewyżſza. Co ſię i reſpectivè o Woiewodztwie Kaliſkim naprzeciw Poznańſkiemu mówić może. Równie taka Dyſproporcya i w Wodztwach Małopolſkich, i Woiewodztwach W. X. Lit: ſię znayduie. Dla czego, tym potrzebnieyſza ieſt przy układzie formy Rządu i Koekwacya Podatkowania Prowincyi i Woiewództw. Gdyż nawet, i w Senatorach i Poſłach reſpectivè, to ieſt Reprezentantach Prowincyi, tak ſą Prowincye między ſobą nieporownane, że Wielkopolſka tak mało płacąc, a wſzelako Reprezentantow na Seymie w Senatorach i Poſłach ma 133. Małopolſka 106. a Prowincya Lit: tylko 76. iak obſzerniey Tabella okazuie. Zkąd pokrzywdzenie naturalne iedney Prowincyi nad drugą w kreſkowaniu o Podatkach, naſtąpić muſi, i należałoby aby równoważność utrzymać, dodać do Prowincyi Małopolſkiey 27. a do Prowincyi W. X. Lit: 57. aby ſię zrównała w 3ch Prowincyach liczba Seymuiących. Bo ta przewaga Prowincyi Koronnych nad Prowincyą Lit: złączona z gorliwością iey wyſtarczania, zawſze w Proporcyi 3ch części we wſzyſtkich układach, tak tą Prowincyą w nieregularność wprawiły: że gdy teraz temu Prześ: Stany nie zaradzą, taż Prowincya nigdy nie wyſtarczy, i zawſze we wſzyſtkich układach, iako i Pieniężnych ſkładkach cierpieć niedoſtatek będzie. Gdyż oczywiście z włożonych tak gorliwie iuż dawniey na ſiebie ciężarów widać: że upadać muſi, przykładaiąc ſię w większey Proporcyi do Podatkow iak Koronne Prowincye. Gdyż w ſtałych Podatkach z Dóbr w Summie 4,012,667. tak przewyżſza Wielkopolſkę i doſięga Małopolſkę choć te dwie Prowincye 906,957. Dymow maią, a W. X. Lit: tylko 318,813. Dymow liczy, że gdy w Koronie tylko po 7, 6 i 5, Zł: Kominy ſię opłacaią; w W. X. Lit: aż do 8, 9 i 10. Zł: opłata od Kominow podwyżſzona. W Koronie tylko pułtory Kwarty płacono, a w W. X. Lit: dwie Kwarty były uſtanowione. A każda kategorya tak Dymow iako i innych dochodow, gdy w Koronie Cło, Tabaka &c. 4,324,601. Zł: a też dochody w W. X. Lit: ledwo 1,002,015. Zł: czynią. Oczywiſty okazuie dowod: iż

gdy na taką gorliwość Prowincyi Litewſkiey w Podatkowaniu ſiły iey ſię targaią i w wypłat:ch wſzelako uiścić ſię nie może; iż wkładaiąc na nią Proporcyą trzeciey części, taż Prowincya zupełnie upadać, zubożeć i w ułożeniach ſwoich wſzyſtkich uchybiać muſi.

Należy mi teraz ieſzcze namienić o Proporcyi całkowitego Kraiu, na przeciw ſił i bogactw drugich Kraiow i Mocarſtw, które oraz ſłużyć będą do wyſzczególnienia w części i ſzczególnych Woiewództw ichże intrat, i Podatkow; iuż to z wyobrażenia całkowitego Kraiu, Prześ: Stany poznawać będą: że do Proporcyi 9630. mil kwadratowych, które cały Kray Korona i Litwa zawiera 1,225 770. Dymow które nie mogę inaczey rachować dla wielości Kominow po Pałacach, Dworach i Kamienicach, tylko po ſześć Duſz na Dym kładąc, że tylko 7,354,620. Duſz liczyć można. Zkąd zaraz oczywiſto wypada, że gdy Kray prócz Wielkopolſki mało co, albo żadnych fabryk nie ma, iż też bogactwa Kraiowe bardzo muſzą bydź ſzczupłe. A co z Exportacyi Towarow in crudo zyſkuie, tym więcey tracić muſi na Importancyi Towarow przerobionych, a w Kraiu potrzebnych, a ztąd wiele z cyrkulacyi uymuiących, nierachuiąc wiele millionow corocznie Sol z Kraiu wyprowadza, zkąd ballans Importancyi i Cyrkulacyi Pieniędzy Kraiowych bardzo ſię oboiętnym czyni. I gdyby nie od kilku lat wprowadzone coraz za zakupne Zboża, Konie i Woły od obcych Potencyi gotowizny Millionowe, Kray podſycały, iużby niedoſtatek Pieniężny w Kraiu znacznie ſię uczuć dał, gdy iuż widziemy w Cyrkulacyi podczas wypłaceń Rath Marcowych i Septembrowych: że iakaś iuż ieſt ſtagnacya gotowizn po Woiewodztwach przy tak małych dotąd Podatkach. Ale dziwić ſię nie trzeba, gdy ſię bierze z kſiąg proporcya innych Kraiow, naprzykład Hollandya: ma 625. mil Kwadratowych, w których liczy 2,758,632. Duſz, a importuie 88. Millionow Zł: Pol: Podatku, zkąd wypada na milę Kwadratową 4400. Duſz a Podatku 140800. Zł: Jeżeli w tey proporcyi wezmiemy tylko iedno z naybogatſzych Naſzych Woiewodztw, to ieſt Wołyńſkie liczące 761. mil kwadr: Dymow 125,775. a ztąd Duſz 754,650. i płacące od wſzyſtkich Koronnych i Litew: Woiew: naywiękſzy Podatek, bo 961,040. Zł: płaci, to iuż dosyć na proporcyi Duſz: żeby okazać niedołężność Kraiu Naſzego. Coż dopiero mówić o Woiewodz: Kiiow w 945. o Woiew: Bracławſkim w 837, mil kwadratowych, pierwſze tylko 103,941. Dymow, a conſequenter Duſz 623,646. w drugim 105,074. Dymow, a Duſz 630,444. maiące, ieżeli nie oczywiſtość że nie obſzerność mil, ale oſiadłość Kraiu bogactwa iego ſkłada, i że ſtepy Ruſkie i Ukraińſkie, albo błota Pińſkie i Mozyrſkie, ani do Intrat, ani Populacyi Woiewodztw obſiadleyſzych w mnieyſzey proporcyi mil w Kraiu Rękodzielnym, Handlownieyſzym i ziemi dobrze rozrobioney rachować ſię mogą. Bo reflexya JW. Czackiego Poſła Czerniechowſkiego dawniey czyniona: że gdyby wziąść proporcyą z obſzerności Roſſyi w Europie 74,686. mil kwadratowych, a w Populacyi 20,500,000. Duſz licząc, tylko na milę kwadratową 274. Duſz wypada, muſiałaby bydź naybogatſzym Kraiem na świecie, maiąc prócz tego w inſzych Poſſeſſyach ſwoich, do 300. mil kwadratowych, gdyby wſzyſtkie te Kraie tak oſiadłe były, iak Anglia, Francya, Szwaycarya &c. Wypada tedy z tąd, że gdy w proporcyi całkowitego Kraiu Naſzego wziętey, na milę kwadratową wypada Dymow 127. a ztąd Duſz 762. które iak dotąd Podatek wynoſił 1368. Zł: 15. gr: na milę czyniły że wcale w Komparacyą Kray naſz co do bogactw ſwoich, do innych ſię równać nie może. Bo gruntowność bogactw, nie ieſt zamożność i doſtatki kilkunaſtu znacznych Familii i kilku tyſięcy bogatych Obywatelow: ale iſtotne bogactwa Kraiu ſą: oſiadłość, maiątek miaſt i Poddańſtwa, handel rozkrzewiony i Rękodzieła kwitnące, iak w Francyi, Anglii, Hollandyi i w Niemczech. Konkluduię zatym: że trzeba nam ſię wſzyſtkim i z wſzyſtkich zrzodeł do Podatku ſkładać; by doſtarczać Summom potrzebnym. I dla tego zawſze radziłem i ieſzcze radzę Glny Podatek z Dóbr Ziemſkich; bo wſzyſtkie ſzczególne iako to: Czopowe, Młynowe, Akcyzy i inne takowe gatunki, wſzelako w Intraty wpływaią, i tylko byłyby niedoſtarczaiące, a zawſze Stan Szlachecki przez Poborcow, Rekwizycye i indagacye ciążące. Dla tego odważam ſię Prześ: Stanom przełożyć Proiekt moy Glnego Podatku, ktoren krótko tylko obiaśniam.

Stanowi Szlacheckiemu i Duchownemu gdy tę wſpaniałą czyni ofiarę z Dóbr Dziedzicznych, na uſtanowienie Woyſka Podatek ſkładać, należy ile możności ciężar ten ulżyć i przez Rewizye Dóbr i wyſzukiwanie Intrat każdemu nie miłe, nie uprzykrzać ſię. Każdy zna: że do dochodzenia Intrat, tylko te dwa ſrzodki, albo Luſtracya albo przyſięgi. Pierwſze arcyprzykre, drugie dla iednych aż nadto delikatne, dla inſzych może niebeſpieczne. Zeby tedy w tym dogodzić, oraz żeby ſprawiedliwie i równie wzięta mogła bydź Taxa każdych Dóbr w Proporcyi reſpectivè każdego Woiewodztwa, pozoſtaie ten iedyny ſpoſob, wziąść ſię do Tranzakcyi przedaży Dobr od lat dzieſięciu. Te z każdego reſpectivè Grodu wyięte Extraktem, okażą ſprawiedliwą cenę Dóbr w każdym Woiewództwie i Powiecie; gdyż przez dzieſięć lat milliony za odprzedane Dobra znaleść ſię muſzą. Zeby tedy wiedzieć reſztuiących nieodprzedanych Dóbr taxę; należy a latere Kolumny Summ od ſprzedanych Dóbr, położyć z Taryffy Podymnego, Dymy do tychże Dóbr ściągaiące ſię. Summuią ſię tedy Milliony za Dobra wzięte, a przez zaſummowaną Kolumnę Dymow ſię dywiduią. Wypada z tąd ſzacunek w ſzczegolności każdego Dymu, ktoren iako z ryczałtu ſummy wzięty i zawieraiący w ſobie iuż wſzyſtkie z Dóbr Intraty, Czynſze, Arędy, Kreſcenſye, Propinacye, Stawy, Oſepy, i Daniny, koniecznie muſi bydź w Taxie ſprawiedliwy, gdy to nie z iednego Roku, nie z iednych Dóbr, ale z różnych tak maiętnych iako i ubożſzych, z dobrych, ſzrzednich i podłych gruntow wypada. Szacunek tedy tym ſpoſobem ſprawiedliwy Dymu, ſłuży potym do taxy generalney Dymów nieſprzedanych togoż Woiewodztwa lub Powiatu; gdzie potym Taryffy do Grodu każdego Woiewództwa rozeſłane, każdemu oznaczą: wiele z ilości Dymow formowany Kapitał procentu Podatkowego płacić ma. Naprzykład, wypada Dym z exdywizyi 1220. Zł: Kapitału, co formuie Prowizyi po 5 od ſta Zł: 61. więc Podatku Procentowego po 10. od ſta będzie Zł: 6. gr: 3. i tak w równey proporcyi podług natury każdego Woiewództwa.

Jeżeli Prześ: Stany uważać będą łatwość tey roboty, która tyle expenſy na Luſtratorów uchroni, tyle zyſku czaſu ſprawi, i wſzyſtkie te uprzykrzenia przez Luſtracye Obywatelom albo delikatności w tylu krociowych przyſięgach uprząta, toż i nieokazywanie czyia fortuna i ſtan maiątku (bo tylko Wſiow i Dymow a nie oſob ſię patrzy) gdy mówię wſzyſtko to tym ſpoſobem ſię ułatwia, łatwo oſądzą, że te drobne Inkonweniencye i zarzuty, które mogą bydź czynione, gdy przez Dywizye w Milliony, tak te małe dyfferencye w ſzczególnym Dymie drobnieią, i taka naybliżſza przez tę Taxę Dymow ſię robi aproxymacya maiątku i Intraty, że komparacya tego ſpoſobu do innych trudności które zachodzić będą, przy Luſtracyach lub zaprzyſiężeniach wcale naprzeciw temu ſpoſobowi gaſną. Gdzie oraz, ieżeli ſię Prześ: Stanom zdawać będzie, mogą wytrącić ex maſſa Intraty Dóbr, 12. Procentu, na reparacye i expenſa Gruntowe, aby Obywatel, i w tym niezoſtał pokrzywdzony.

Poddaię tedy zdanie moie, iak zwyczaynie rzecz z ludzkiey roboty wypadaiącą, a przez to ſamo cechę niedoſkonałości nioſącą, wyſokim zdaniom, tak Godnych i światłych Mężow.

Nie pozoſtaie mi, tylko położyć kalkulacyą generalną, wiele dochodow potrzeba? na zaſtąpienie expenſy 41,951,263. Zł: 27. gr: wynoſzący.

FUNDUSZE TEDY NOWE KTORE SIĘ OKAZĄ SĄ NASTĘPUIĄCE.

Pułtory Kwar: w Koronie czyniły, 1,366,269. a tak całey Intraty 3,643,384 ⎤ czego drugie tyle (co iednak zapewnić nie- ⎤ 11,598,496.
Dwie Kwarty z Litwy czyniły 1,077 932 - - 2,155,864. ⎦ śmiem) podług nowey Luſtracyi uczyni ⎦

Potrącić należy od takiey bydź ſpodziewaney poło: Intr: 5799248.
Dawne Kwar: które iuż w ſtarych Perce: na Liſtę Cyw: idą 2444201. Zoſtaie do nowey Perc: w Koron: i Lit: 3355047.
Z Aukcyi Papieru Stęplowanego bydź może in circa - - - - 200000
Z Aukcyi Pogłownego Zydowſkiego a Zł: 3. w Koronie podług Proiektu - - 636886
Z teyże Aukcyi w Litwie duplowane Pogłowne Zydowſkie - - - - 336036
Przypada więc Podatku Procentowego z wſzyſtkich 3ch Prowincyi tak z Dóbr Duchownych iako i Ziemſkich, tudzież z Intraty Miaſt, iako i rzezi lub Akcyzy do wynalezienia ieſzcze *Summa* - 37423294

Co na tedy wynieſie całkowitą Summę potrzebną - - 41951263

ZBIOR
PISM
CZASOW

8.